

KÁDÁR JÓZSEF

Transzjordánia a második világháború idején

Az első világháború utáni nagyhatalmi játszmák eredményeképpen 1921-ben létrejött Transzjordánia – brit mandátum lévén – a szövetségesek oldalán sodródott a második világháborúba. A közel-keleti állam élén a kezdetektől álló Abdalláh emír,¹ aki az 1928-ban megkötött brit–transzjordániai egyezményben és az ugyanekkor létrejött alaptörvényben lefektetett jogok és kötelezettségek birtokában irányította az országot a britek és a vele jó viszonyban lévő transzjordániai beduin sejkék segítségével, a második világháború kirombanásakor kijelentette, hogy kiállnak a britek és a szövetséges hatalmak mellett, és segíteni fogják háborús erőfeszítéseiket. Az emír az 1920-as évek végére a britek szemében partnerre lépett elő, szemben a kezdeti alárendelt helyzetével, és ambiciózus politikájának köszönhetően a térség egyik legbefolyásosabb államférfija lett.

A háború előestéjén, 1939-ben két fontos személyi változás történt az állam életében. Az addig helyettesként dolgozó Alec Kirkbride-ot transzjordániai brit rezidenssé nevezték ki, míg az Arab Légión, a transzjordániai hadsereg főparancsnoki pozíciójába is új angol tiszt került John Glubb személyében.² Amikor Európában kitört a háború és Nagy-Britannia hadat üzent Németországnak, Transzjordániában már szeptember 3-án a hatóságok minden

¹ Abdalláh ibn al-Huszein (1882–1951) az előkelő Hásimita-család sarja, mely a vérvonalát Mohamed prófétáig vezeti vissza. A család tagjai az Oszmán Birodalom fennállása alatt évszázadokon keresztül töltötték be a mekkai szent helyek őrzője címet. Abdalláh apja, Huszein emír a britek elvi támogatását élvezve 1916-ban kirombantotta az Oszmán Birodalom elleni arab felkelést. Az első világháború után fiai közül Abdalláh Transzjordánia, Fejszal pedig egy rövid szíriai *intermezzo* után Irak élére került. Abdalláh a rá bízott ország beduin törzseinek összefogása után ügyes diplomáciával a britek legfőbb közel-keleti szövetségese és a térség egyik legbefolyásosabb politikusa lett. 1921–1946 között transzjordániai emír, az ország függetlenségének elnyerése után haláláig jordániai király.

² Alec Kirkbride (1896–1978) brit diplomata szinte a teljes pályafutását a Közel-Keleten töltötte, az első világháború idején is itt szolgált. 1922–1927, valamint 1937–1939 között Akkó város kormányzója, 1927–1937 között a transzjordániai brit rezidens helyettese, 1939–1946 között transzjordániai brit rezidens, 1946-tól pedig transzjordániai brit nagykövet. Szoros kapcsolatot ápolt Abdalláh emírrrel, magas tisztségeinek köszönhetően a közel-keleti történelem meghatározó alakja. John Bagot Glubb (1897–1986) brit katonatiszt 1920-ban érkezett a Közel-Keletre, először Irakban szolgált, majd 1930-tól a transzjordániai Arab Légión tiszteje lett. Szoros kapcsolat alakult ki közte és az arabok között, gyakran Glubb pasaként emlegetik. 1939–1956 között az Arab Légión főparancsnoka. Vezetése alatt az Arab Légión a legütőképesebb közel-keleti arab haderőnek számított. Később mind Kirkbride-ot, mind Glubbot lovagá ütötték.

német lakost őrizetbe vettek, 6-án pedig Palesztinába deportálták őket. 4-én életbe lépett a cenzúra és a következő napokban a kereskedelmi árakat is szigorú szabályozás alá vették. Emellett megtiltották az ellenséges országokkal való kereskedelmet és szigorú rendeleteket hoztak a határokon, a gazdaság és a polgári lakosság védelmében.³ Mindezen intézkedéseket a lakosság hamar tudomásul vette, a beduin törzsek pedig felajánlották szolgálataikat.⁴

A háború eseményeit folyamatosan figyelve azonban a lakosság hangulata egyre inkább kétségbeesetté vált. Azon, hogy 1940 nyarán Olaszország belépett a háborúba, még senki nem lepődött meg. A transzjordániai hatóságok erre még ugyanúgy válaszoltak, mint 1939 szeptemberében: őrizetbe vették az ott élő olaszokat és Palesztinába deportálták őket. Kivételt képeztek az ammáni és karaki olasz kórházakban dolgozó ápolónők.⁵ Franciaország összeomlása azonban sokként érte Transzjordániát. A kezdeti reakció az értelmiségiek részéről az volt erre, hogy Nagy-Britanniának az arab világ érdekében el kellene foglalnia Szíriát, megelőzve ezzel, hogy az olaszok, a németek vagy a törökök elfoglalják az országot. A transzjordániai arabok úgy hitték, Nagy-Britannia így, betartva korábbi ígéretét, egyesítené az arab területeket.⁶ Valójában azonban Franciaország vereségének hírére a pánikhangulat uralkodott el az országon. Az északi szomszéd, Szíria ugyanis egycsapásra ellenséges országgá vált, s ekkortól kezdte Transzjordánia északi határa folyamatos ellenséges propagandának volt kitéve.⁷ Maga Alec Kirkbride is ezt a kétségbeesést örökölte meg emlékiratában. Írása szerint 1940 nyaratól kezdve az egész ország a britek vereségéről beszélt, s Abdalláh emír is nagyon feszült volt. Többször is bejelentés nélkül jelent meg a rezidens irodájában, ahol folyton arról beszélt, hogy rossz oldalra állt. Több kormánytag biztos volt a németek győzelmében, a beduin törzsek vezetői pedig – bár lojalitásukról biztosították Abdalláhot és a briteket – kijelentették, hogy ha megtámadják őket, nem fognak ellenállni.⁸

1941 első felére a helyzet még rosszabbra fordult, a háború eseményei súlyos hatással voltak Transzjordánia belpolitikai és civil életére. Nagy-Britannia magára maradt a térségben, sokáig nem tudott mit tenni a németek erőteljes térnyerésével Irakban és Iránban. A szövetségesek számára fontos volt a közel-keleti térség megtartása a tengelyhatalmakkal szemben, ezért 1941 tavaszán úgy döntöttek, hogy a Mediterráneum térségére koncentrálnak, ami nem volt könnyű feladat, mivel egy Észak-Afrikától Iránig terjedő területről volt szó. Persze a helyi britbarát erőkre is számítottak, többek között az Arab Légióra. A Légió egységeinek két fronton kellett helytállni. Egyrészt meg kellett birkóznia az egyre gyakoribbá váló otthoni tüntetésekkel és szabotázsakciókkal. Az iraki események hatására⁹ 1941.

³ Jelentés a transzjordániai belpolitikai helyzetről, 1939. szeptember. In: Jane Priestland (szerk.): *Records of Jordan 1919-1965*. 5. k. 1939–1947. Cambridge Archive Editions, Cambridge, 1996. 47–48.

⁴ Philip Robins: *A History of Jordan*. Cambridge University Press, Cambridge, 2004. 53.

⁵ Jelentés a transzjordániai belpolitikai helyzetről, 1940. június. In: Priestland (szerk.): *Records of Jordan...* i. m. 116–118.

⁶ Nagy-Britannia az első világháború idején tett bizonyos homályos ígéreteket az araboknak, hogy a háború után létrehozna egy egységes közel-keleti arab államot.

⁷ Robins: *A History of Jordan*. i. m. 53–54.

⁸ Sir Alec Seath Kirkbride: *A Crackle of Thorns. Experiences in the Middle East*. John Murray, London, 1956. 130–131.

⁹ 1941. április 1-jén iraki németbarát nacionalisták puccsot hajtottak végre és átvették a hatalmat (ld. később).

május 3-án néhány iskoláskorú fiú indított demonstrációt Ammánban. A hatóságok a háború első napjaiban kiadott védelmi rendeletek értelmében letartóztatták a tüntetőket, két tüntetőkhöz csatlakozó tanárt és negyven tanulót pedig azonnal eltanácsoltak. Másnap Irbid közelében az iraki olajvezetéket és két telefonvezetéket rongáltak meg.

A transzjordániai védelmi erők körében is gyakoriak voltak a konfliktusok. A háború menete láttán a Transzjordániai Határvédő Erő (TJFF)¹⁰ tagjai közül sokaknak meggyőződésük volt, hogy Németország meg fogja nyerni a háborút, és csatlakozni akartak iraki testvéreikhez az angolok ellen. Bár a TJFF próbálta rávenni az Arab Légió tisztjeit is, hogy álljanak át a németek oldalára, s voltak is olyan tiszték, akik hajlottak volna erre, de Glubb pasa ezt meg tudta akadályozni.¹¹ Mindezek miatt a britek ekkor elég bizalmatlanok voltak Abdalláh emírrrel szemben, akit a későbbi Irak elleni hadműveletről, majd utána a Szíria elleni offenzíváról csak a csapatok megindulásának napján informáltak, amit az emír szóvá is tett Kirkbride-nál.¹²

A britek végül 1941. április második felében döntöttek arról, hogy Palesztinából csapatokat vezényelnek át Irakba, aminek fontos előzménye volt az indiai csapatok partraszállása, majd az iraki nacionalisták általi megállításuk Bászrában. A britek 1941-ben szorult helyzetbe kerültek az észak-afrikai fronton, ezért Indiából csapatokat akartak átvezényelni oda. Az 1930-as brit–iraki szerződés értelmében a britek csapatokat állomásoztathattak és katonai támaszpontokat tarthattak fenn Irakban, így az indiai csapatok átvonulásának nem lett volna jogi akadály. Ugyanakkor az 1941. április 1-jei iraki németbarát puccs után az új rezsim április 18-án megakadályozta az indiai csapatok átvonulását.¹³

Érdeemes néhány szóban említést tenni a németek közel-keleti politikájáról és az iraki eseményekről. A németek sem voltak ugyanis tétlenek a térségben, már az 1930-as évektől kezdve kiterjedt ügynökhálózatot hoztak létre a közel-keleti államokban. A Közel-Keleten élő németek körében létrejöttek a náci párt helyi szervezetei, 1938-ban az ún. Auslands-Organisation már 580 sejtet működtetett világszerte, amelyek kém- és propagandatevékenységet folytattak. A náci párt anyagilag támogatta és céljai eléréséhez igyekezett felhasználni a vele hasonló ideológiai platformon álló közel-keleti iszlámista-nacionalista mozgalmakat. A németek Irakban tudták kiépíteni a legnagyobb befolyásukat, többek között Fritz Grobba iraki nagykövet¹⁴ révén. Leginkább a katonaságot tudták maguk mellé állítani, amelynek számos tiszte már az első világháború idején is a németek oldalán har-

¹⁰ Transjordan Frontier Force (TJFF). Az alakulat az 1920-as években jött létre, feladata Transzjordánia északi és déli határainak védelme volt.

¹¹ Jelentés a transzjordániai politikai helyzetről, 1941. május. In: Priestland (szerk.): *Records of Jordan...* i. m. 189–190.; Robins: *A History of Jordan*. i. m. 54.

¹² Jelentés a transzjordániai politikai helyzetről, 1941. június. In: Priestland (szerk.): *Records of Jordan...* i. m. 191–192.

¹³ Kamal Salibi: *The Modern History of Jordan*. I.B. Tauris, London, 2010. 149–150.

¹⁴ Fritz Grobba (1886–1973) az 1920-as években kezdte diplomata pályafutását a külügyminisztérium Közel-Kelettel foglalkozó osztályán. Először Kabulban lett konzul, majd Berlinben teljesített szolgálatot. Ez idő alatt iszlám vallás híve lett, kiválóan megtanult arabul és törökül. 1932-ban iraki nagykövet lett (eközben 1938–1939-ben szaúd-arábiai nagykövet is volt). Tevékeny szerepe volt a németek térnyerésében Irakban. A háború kirobbanásakor az akkori angolbarát iraki miniszterelnök, Núri asz-Szaíd megszakította Németországgal a diplomáciai kapcsolatot, így Grobbának haza kellett térnie. 1941 májusában a nacionalista puccs után álnevet használva tért vissza Irakba, de június elején ismét menekülnie kellett. 1945–1955 között szovjet fogságban volt.

colt. E kapcsolatok révén sikerült német fegyvereket az országba csempészni. Az iraki nacionalisták abban bíztak, hogy a németek segítségével sikerül majd megszabadulniuk a britektől, utána pedig Berlin segít fellendíteni a gazdaságot. Bár Irak az 1930-as brit–iraki szerződés értelmében független állam volt, Nagy-Britannia katonai támaszpontokat tarthattott fenn az országban, elsősorban a kőolajérdekek védelme miatt. Ez a britektől való függőség erősítette a britellenességet és a németek iránti szimpátiát.¹⁵ Száti al-Huszri, aki a radikális nacionalista eszme fő ideológusának tekinthető, az oktatási rendszer felügyelőjeként a német rendszert tekintette mintának. A Hitlerjugend mintájára sorra alakultak meg radikális ifjúsági szervezetek, amelyek komoly támogatást élveztek több iraki miniszterelnöktől is (Dszámil al-Midfai, Hikmet Szulejmán).¹⁶

A radikális mozgalmaknak nagy lökést adott a szintén németbarát Amin al-Husszeini volt jeruzsálemi főmufti¹⁷ Irakba érkezése 1939. október 15-én. A németekkel állandó kapcsolatban álló Husszeini lényegében amint átlépte a határt, az iraki nacionalisták vezetője lett, bagdadi lakása a mozgalom főhadiszállásává vált. Husszeini megígérte az araboknak, hogy a németek segítségével megszerzi azt, amit a britek 1920-ban elvettek tőlük: egységes arab államot. A németeket pedig azzal kecsegtette, hogy befolyását arra használja, hogy szerte az iszlám világban felkeléseket robbant ki a britek ellen, s így bevonja a háborúba az arab országokat is, emellett ígéretet tett a közel-keleti zsidóság megsemmisítésére.¹⁸

Irakban azonban voltak még olyanok, akik a britek oldalán álltak: a Hásimita-dinasztia és néhány politikus, köztük Núri Szaíd, aki többször is betöltötte a miniszterelnöki posztot.¹⁹ A dinasztíát 1939-től az akkor négyéves II. Fejszal király képviselte, helyette régensként nagybátyja, Abdul-Iláh uralkodott.²⁰ A háború kitörésekor Núri Szaíd miniszterelnök megszakította a diplomáciai kapcsolatot Németországgal, amit (hasonlóan Transzjordániához) a német lakosok őrizetbe vétele követett, akiket később átadtak az indiai brit hatóságoknak.²¹ Szaídnak meggyőződése volt, hogy a britek előbb-utóbb meg fogják nyerni a háborút, és az araboknak csak akkor van esélyük politikai céljaik elérésére, ha a britek oldalán állnak. A Husszeini által vezetett radikálisok megerősödése és ezzel együtt a háború alakulása 1940-ben arra sarkallta az angolbarát dinasztíát és Szaídot, hogy alakítsanak koa-

¹⁵ Barry Rubin – Wolfgang G. Schwantz: *Nácik, iszlamisták és a modern Közel-Kelet megteremtése*. Patmos Records, Budapest, 2014. 131–134., 137–138.

¹⁶ Uo. 139.

¹⁷ Amin al-Husszeini (1897–1974) palesztinai arab nacionalista politikus. Az első világháború alatt az oszmán seregben harcolt, majd a kérésreletű szíriai arab állam tanácsadója volt. 1921-ben a britek jeruzsálemi főmuftinak nevezték ki, a tisztséget 1937-ig töltött be. Ellenezte a cionista program megvalósítását, egész életében a pánarab nacionalizmus híve volt. 1937-ben a palesztinai arab felkelés idején először Libanonba menekült, majd onnan 1939-ban érkezett Irakba. Innen 1941-ben kellett tovább menekülnie, több évet Európában töltött. Később visszatért Palesztinába, de végül Bejrútban halt meg.

¹⁸ Uo. 145–146.

¹⁹ Núri asz-Szaíd (1888–1958) iraki angolbarát nacionalista politikus. Az iraki politikai élet meghatározó alakja. A brit uralom és a Hásimita-rezsim szimbóluma, 1958-ban az iraki forradalom idején a tömeg felkoncolta.

²⁰ Irak trónjára 1921-ben a Hásimita I. Fejszal került (ur. 1921–1933), aki Abdalláh transzjordániai emír öccse volt. Őt fia, Gázi király követte 1933–1939 között, őt az ő fia, II. Fejszal követte (1939–1958). A régens, Abdul-Iláh Abdalláh emír és I. Fejszal király bátyjának, Alinak a fia.

²¹ Salibi: *The Modern History of Jordan*. i. m. 148.

líciós kormányt a radikálisok és a mérsékelték részvételével, ezzel is kordában tartva a radikális mozgalmakat. Így 1940 márciusában Rasíd Ali al-Kailani, a radikális nacionalisták egyik vezéregyénisége alakított kormányt.²² 1941 januárjában azonban a britek nyomásgyakorlással menesztették Kailánit, mert tudták, hogy az indiai csapatok átvezénylése hamarosan szükségessé válik, és nem akarták, hogy egy németbarát kormány legyen hatalmon. Ebben végül igazuk is lett, hiszen 1941. április 1-jén Kailani puccsal újra hatalomra került, és április második felében az iraki hadsereg megakadályozta az indiai seregek átvonulását az országon.²³

A puccs után Szaíd és a Hásimita-dinasztia Ammánba menekült, a britek pedig az indiai csapatok megállítása után Palesztinából seregeket vezényeltek Irakba azzal a feladattal, hogy szabadítsák fel az időközben az iraki hadsereg ostroma alá került Habbánija brit támaszpontot, számolják fel a radikális rezsimet és foglalják el az országot. A palesztinai erőkből létrehozták az ún. *Habforce* alakulatot,²⁴ amelyhez Glubb légiós csapatai is csatlakoztak néhány száz fővel. Az Arab Légión létszáma 1939-ben még alig 2000 főt számlált, amely 1946-ra 8000-re emelkedett. Ezen belül Glubb létrehozott a háború alatt egy 2700 főből álló gépesített dandárt is.²⁵ A leginkább a beduin törzsek tagjaiból álló alakulat a második világháború alatt vált igazán ütőképessé, amelyet egy kislétszámú angol tiszti csoport irányított.

A *Habforce* alapja elsősorban a 1. lovashadosztály volt, amelyet 1941 márciusában gépesítettek. Eredetileg Rehovot környékén állomásoztak Palesztinában John George Clark vezérőrnagy parancsnoksága alatt. Ehhez csatlakozott az Essex ezred 1. zászlóalja és több másik kisebb egység az Arab Légión katonáival, így a *Habforce* kb. 6000 főt számlált. Az iraki hadsereg ezzel szemben négy gyalogos hadosztályból állt, kisebb egységekkel kiegészítve.²⁶

Az Irak elleni támadás 1941. május 11-én indult meg. Glubb csapatával a Kirkuk–Haifa kőolajvezetéknek a Transzjordánia észak-keleti részén található H4-es szivattyúállomásánál csatlakozott a *Habforce*-hoz, amely másnap indult tovább. 14-én elfoglalták Rutbáht, ahol Glubb azt a feladatot kapta, hogy az irakiak körében vegye fel a kapcsolatot azokkal, akik a száműzött régenst, Abdul-Iláhot támogatják, és szervezzen ellenállást az iraki kormány ellen.²⁷ Másnap a csapatok ismét megindultak Habbánija felé. 16-án az irakiak német légi támogatással ismét támadást indítottak az ostromlott brit légitámaszpont ellen, ami a csata kezdetén azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy még a *Habforce* megérkezé-

²² Rasíd Ali al-Kailani (1892–1965) iraki radikális arab nacionalista politikus, aki három alkalommal töltötte be a miniszterelnöki posztot. Annak érdekében, hogy az ország megszabaduljon a brit fennhatóságtól, a második világháború idején Németországgal és a vele szövetsége Amin al-Husszeinivel tartott fenn szoros kapcsolatot.

²³ Salibi: *The Modern History of Jordan*. i. m. 149–150.; Ashley Jackson: *The British Empire and the Second World War*. Hambledon Continuum, London, 2006. 148–149.

²⁴ A *Habforce* nevét a legfőbb céljáról, Habbánijáról kapta. Habbánija az Eufrátesz jobb partján fekszik, közel a balparti Faludzsa városához.

²⁵ Tancred Bradshaw: *The Glubb Report. Glubb Pasha and Britain's Empire Project in the Middle East, 1920-1956*. Palgrave Macmillan, London, 2016. 40.

²⁶ Robert Lyman: *Iraq, 1941. The Battles for Basra, Habbaniya, Faluja and Baghdad*. Osprey Publishing, Oxford, 2006. 24–26.; Jackson: *The British Empire and the Second World War*. i. m. 152.

²⁷ John Bagot Glubb: *The Story of the Arab Legion*. Hodder & Stoughton, London, 1948. 268.

se előtt elfoglalják azt. De a támaszpont védői visszaverték a német–iraki támadást. 17-én újabb offenzíva indult a támaszpont ellen, de az iraki katonák felkészületlensége (egyszer véletlenül egy német gépet lőttek le), a Glubb pasa jóvoltából a köreikben kialakuló ellenállás és a németek általi segítség elégtelensége miatt a védők ezt is visszaverték.²⁸ A németek ugyanis kissé zokon vették, hogy Kailaniék az ő megkérdezésük nélkül bocsátkozott konfliktusba a britekkel, emellett a Szovjetunió elleni hadjárat előkészítésén dolgoztak. Kailani ugyanakkor úgy hitte, hogy a puccs utáni kedvező katonai-politikai helyzetben elérkezett az idő, hogy megszabaduljanak a britektől, és számított a németek segítségére, mindenekelőtt a szíriai francia fegyverekre.²⁹

A *Habforce* végül május 18-án érte el Habbániját, amelyet felszabadítottak. Az iraki sereg Bagdad felé vonult vissza. Másnap a közeli Faludzsa városát vették be, ami után megkezdődött a Bagdad elleni offenzíva előkészítése. Május 27-én kezdődött a főváros elleni támadás, amelynek során az Arab Légio azt a feladatot kapta, hogy vágja el a kommunikációs és vasúti kapcsolatot a főváros és az ország északi területei között.³⁰ Így hiába küldtek a németek újabb erősítést Kirkuk és Moszul környékére, nem tudtak Bagdaddal kapcsolatot teremteni. Bagdad elfoglalása igen jelentős eseménynek számít az Európán kívüli hadszínterek történetében. Kamal Salibi kiemeli, hogy ez a győzelem az el-alameini győzelmet készítette elő, bár a szakirodalomban keveset említik, s nem tulajdonítanak neki túlzott jelentőséget.³¹ Kailani és Husszeini Bagdad elfoglalása után Iránba menekültek.

A június elején hazatérő Arab Légio hamar új feladatot kapott. Segíteni a brit és a szabad francia erők a szíriai vichysta uralom felszámolásában, egyúttal megelőzni a németeket Szíria elfoglalásával. A Légio célpontja Palmüra volt, Glubb azt a feladatot kapta, hogy a város meglepetésszerű elfoglalása után biztosítsa a kommunikációs csatornákat,³² miközben a *Habforce* többfronton elfoglalja Damaszkuszt, Bejrútot, majd később Homszt és Tripolit.³³ A meglepetés azonban elmaradt, ugyanis figyelmeztették Palmürát. Glubb június 26-án azt a parancsot kapta, hogy kezdje meg a környező kisebb települések elfoglalását. Július 1-jén került sor egy kisebb csatára Szuhnáért, amelynek során Glubb egysége kicsiny, de fontos győzelmet aratott, csupán egy embere vesztette életét. Ezt követően sor került Palmüra elfoglalására is.³⁴

Az Arab Légio egységei számára ezzel véget is ért a háború. Szíria és Irak elfoglalásával a veszély elhárult, és már kevésbé kellett félni attól, hogy a németek, akiknek transzjordániai felforgató tevékenysége 1941-ben volt a legerősebb, átveszik a hatalmat. A közhangulat is sokat javult a németveszély elhárításával, az északi beduin törzsek felszabadultak a német propaganda alól, s Ammánban is alábbhagytak a zavargások, tüntetések. 1941–1942 tele mégis nagy megpróbáltatást jelentett Transzjordánia számára, hiszen az élelmiszerellátás akadozott, az árak pedig túl magasra szöktek.³⁵ 1941-ben létrehozták a Közel-Keleti

²⁸ Jackson: *The British Empire and the Second World War*. i. m. 153.

²⁹ Rubin – Schwantz: *Nácik, iszlámisták és a modern Közel-Kelet megteremtése*. i. m. 154–155.

³⁰ Glubb: *The Story of the Arab Legion*. i. m. 287–288.

³¹ Salibi: *The Modern History of Jordan*. i. m. 150.

³² Glubb: *The Story of the Arab Legion*. i. m. 313.

³³ Jackson: *The British Empire and the Second World War*. i. m. 155.

³⁴ Glubb: *The Story of the Arab Legion*. i. m. 336–337.

³⁵ Jelentés a transzjordániai politikai helyzetről, 1942. március. In: Priestland (szerk.): *Records of Jordan...* i. m. 285–291.

Ellátó Központot (Middle East Supply Centre – MESC), amely a közel-keleti országok gazdaságának és kereskedelmének fejlesztését és szabályozását, valamint a zökkenőmentes élelmiszerellátást tűzte ki célul. Emellett a britek rengeteg pénzt folyósítottak az állam számára, amelyet elsősorban a beduin törzsek megsegítésére és az infrastruktúra fejlesztésére használtak fel. Az ország déli részén 1941-től 5000–8000 ember dolgozott a Maán város felé tartó vasút- és közúthálózat építésén, 1942-ben pedig Nagy-Britannia 50 000 fontot folyósított Transzjordánia számára az akabai kikötő fejlesztésére.³⁶ A gazdaság fellendítése érdekében a háború alatt a beduin törzsek számára engedélyezték a hagyományos szállítási formák használatát, valamint az árucsempészetet is. Egy kis ammáni kereskedő réteg még nagyobb profitra tehetett szert, az állam ugyanis – cserébe az Abdalláhot és a mandátumot támogató tevékenységükért – jogi kiskapuk révén ezt lehetővé tette számukra.³⁷

A MESC létrejötte után, 1942 nyarára az élet visszatért az addig megszokott kerékvágásába, bár a háború kitörésekor hozott rendeletek még évekig érvényben maradtak. Az Arab Légő hadsereg sikereit, amelyek nagyban hozzájárultak a közel-keleti helyzet javulásához, a britek a mai napig elismerik.³⁸ Háborús erőfeszítései és az angolok iránti megingathatatlan lojalitása a világtörténelemben a háború után zajló folyamatok mellett nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Transzjordánia 1946-ban elnyerte függetlenségét és alapítótagja lett az Arab Ligának.

³⁶ Mai árfolyamon számolva ez az összeg kb. 500 millió forintot ér. A Brit Nemzeti Levéltár valutaváltója. <http://www.nationalarchives.gov.uk/currency/results.asp#mid>, letöltés: 2017. augusztus 28.

³⁷ Robins: *A History of Jordan*. i. m. 54–56.

³⁸ Bradshaw: *The Glubb Report...* i. m. 40.